

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=79750>

pdf genereret den : 28/5-2008

Alle de mere monumentale frembringelser fra den arkaiske periode skal derfor dateres til perioden herefter.

Man må undres over, hvorfor forfatteren har valgt at følge Gjerstads teser. I dag er de dog forladt af alle, undtagen lige de svenske forskere, og grundlaget for tidstavlen s. 167, samt publikationen »Civiltà del Lazio primitivo« (1976), som nævnes i litteraturlisten, er den tyske forsker H. Müller-Karpes kronologi. Det væsentlige spørgsmål er nemlig ikke, om en grav skal dateres 600 eller 575 f.v.t.; men problemet ligger deri, at de to forskningsretninger har et vidt forskelligt indhold i de enkelte kronologiske grupper. Gjerstads opdeling i kulturfaser kan derfor ikke placeres i bogens tidstavle, da denne tidstavle faktisk er et alternativ til Gjerstad. Hele tesen om Roms urbanisering betragtet som en synoikisme af »primitive« landsbysamfund afhænger af rigtigheden af Gjerstads relative kronologi. Hvis den ikke kan holde, må urbaniseringen, som det understreges i »Civiltà del Lazio primitivo«, ses som en lang udviklingsproces. Grundlaget for Gjerstads kronologi er uholdbart; for det første bygger den relative kronologi på en for subjektiv stilanalyse af grov jernalderkeramik, for det andet på den ubeviselige antagelse, at de *samme* materielle frembringelser og kulturelle fænomener pr. definition må dateres senere syd for Tiberen end nord for.

Afsnittene, herunder behandlingen af det tidlige Regia, kan derfor kun anbefales med forbehold. Den, der ønsker at uddybe sit kendskab til perioden, bør supplere litteraturlisten med H. Müller-Karpe »Zur Stadtwerdung Roms« (1959), som er et væsentligt hovedværk, og eventuelt med H. Riemanns grundlæggende kritik af Gjerstad i »Göttingische Gelehrte Anzeigen« 214, 1960-62; 222, 1970; 223, 1971.

Jørgen Christian Meyer

D. Ebeling u. F. Irsigler: Getreideumsatz, Getreide- und Brotpreise in Köln 1368-1797 I-II. Mitteilungen aus dem Stadtarchiv von Köln, hrsg. v. H. Stehkämper, 65-66. Köln-Wien, Böhlau Verlag 1976-77. Iv + 698, lli + 268 s. samt grafiske bilag. DM 132.

Wilh. Abel: Agrarkrisen und Agrarkonjunktur. Eine Geschichte der Land- und Ernährungswirtschaft Mitteleuropas seit dem hohen Mittelalter. 3. neubearb. u. erweit. Aufl. Hamb. u. Bln., Verlag Paul Parey 1978. 323 s. DM 98.

Wilh. Abel: Geschichte der deutschen Landwirtschaft vom frühen Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert. Deutsche Agrargeschichte, hrsg. v. G. Franz, Bd. II. 3. neubearb. Aufl. Stuttgart, Verlag Eugen Ulmer 1978. 370 s., ill. DM 88.

Siden krigen i 1940 standsede M. J. Elsas' bredt anlagte *Umriss einer Geschichte der Preise und Löhne in Deutschland* har det tyske, prishistoriske udgivelsesarbejde stort set ligget stille. Meget materiale henligger formentlig endnu urørt eller ubearbejdet, ikke mindst fra de nordtyske stæder (Hamburg, Lübeck), der naturligvis vil have stor interesse også fra nordiske synspunkter. Allerede derfor er arbejdets genoptagelse for Rhin-området under ledelse af professor Franz Irsigler (Bielefeld) glædelig. Værkets betydning rækker imidlertid langt videre; dels fordi det har kunnet bygges på homogene serier over et meget langt tidsspand i Kölns *Merkurial*, som altså tåler sammenligning med de bedste franske, men i modsætning til disse også indeholder mængdeangivelser over stadens kornforbrug; dels fordi dette materiale åbner muligheder for indsigt i prisdannelsesmekanismer, konsumtion osv. som næppe noget andet sted.

Trods titlens årstal dækker dette materiale egentlig perioden 1531-1797 (i sig selv et usædvanligt tidsrum), hvorimod det senmiddelalderlige stof er langt mere usammenhængende overleveret. *Merkurialens* talmateriale hidrører fra stadsøvrighedens velkendte for-

syningspolitiske regulering af kornleverancer, priser og brødtakster, som Irsigler mener at kunne føre tilbage til det 12. århundrede (men som dog vist har aner i oldtidens storbyer). Hele dette enorme stof – som udg. bemærker, over 100.000 enkeltdata, som er blevet underkastet EDB-bearbejdelse – fremlægges uge for uge med angivelse af forbrugsmængder, kornpriser og brødtakster for alle fire hovedsorter i nominel mønt. Bearbejdelsen omfatter tillige opstilling af måneds- og årsvis tabulering med angivelse af procentvis prisudsving måned for måned. Første bind rummer tabeller over forbrugsmængder og kornpriser, medens det andet optager brødvægte og brødtakster. Den meget kyndige, tekniske indledning leverer endelig redegørelser for kildematerialets art og beskaffenhed (som dog næppe tilstrækkeligt tager kritisk stilling til kornmålerens mængdeangivelser og ikke helt klart skelner mellem udbud og forbrug), bearbejdelsesprincipper og oversigter over møntfod samt guld- og solvækvivalenter (som simplificerer enhver omregning til andre formål). Teknisk er der således tale om en fremragende præstation.

Værkets ambitionsniveau rækker imidlertid langt videre. Det er umiddelbart klart, at udgiveren – fuldt forståeligt og berettiget – har hentet inspiration hos moderne, franske *Annales*-historikere; det redaktionelle forord (s. vii f.) understreger tilsvarende, at det er udgivelsens udtrykkelige formål at indhente fransk forskning, og at den ikke blot henvender sig til økonomiske historikere, men bl. a. også til socialhistorisk forskning. I overensstemmelse hermed har Franz Irsigler da også allerede i indledningerne anstillet en række overvejelser over prisdannelsesmekanismerne (synspunkter, som han i mere systematisk form har præsenteret i *Annales ESC* 33 nr. 1, 1978). Med støtte i Marcel Morineaus drøftelse (bl. a. sst. 1968) mener han at kunne udskille en serie klimabetingede, cykliske prisbevægelser, som støttes ved komparation med mængdeangivelserne. Men Franz Irsigler understreger tillige, at en række andre faktorer tillige indgår i prisdannelsesmekanismerne, komspekulation, forbrugs- og indkøbsvaner (som ændres væsentligt undervejs), byøvrighedens indgreb for at dæmpe krisevirkninger osv. Til gengæld distancerer han sig fra ensidigt monetære (E. J. Hamilton) eller demografiske (W. Abel) forklaringshypoteser.

Alle disse overvejelser rummer overordentligt fine og vigtige iagttagelser og problemformuleringer, som vil kunne komme den forestående forskning til nytte; men definitive er de ikke, og det er heller ikke Irsiglers mening. Både han selv, Hermann Kellenbenz og Susanna Gramulla har i stor udstrækning allerede kunnet støtte sig til dette kildemateriale i deres analyser af Kölns økonomiske udvikling i senmiddelalderen og nyere tid (H. Kellenbenz, hrsg., *Zwei Jahrtausende Kölner Wirtschaft* I, Köln 1975). På den anden side lægger dette værk hovedvægten på byens erhvervshistorie, med stærk betoning af dens kvantitative aspekter, men kommer dog også ind på befolkningens forbrug. Lidt summarisk anslår Irsigler i det prishistoriske arbejde (I, s. xi) et normalforbrug for stadens ca. 40.000 indbyggere til 50.–60.000 malter, men uden persons anseelse og endnu uden at anstille overvejelser over dette normalforbrugs forhold til de udbudte kornmængder. Fremlæggelsen af det store materiale til belysning af kornforbrug, kornpriser og brødtakster giver således et solidt udgangspunkt for fremtidig, socialhistorisk forskning, men videre undersøgelser af forbrug og levestandard forudsætter naturligvis inddragelse af andre aspekter og andet materiale. For en ordens skyld skal det tilføjes, at Franz Irsigler har stillet en undersøgelse af Kölns forbrug af animalske levnedsmidler i udsigt.

Netop kødkonsumtionen spillede en central rolle for den forgangne sommers økonomisk-historiske Edinburgh-kongres' diskussion af øksneproduktion, -handel og -forbrug i nyere tid. Fra tysk side fremhævede professor Franz Lerner (Frankfurt a.M.) de tyske byers egenproduktion langt ned i tiden af animalske produkter, en produktion, som udover undtagelsestilfælde overflødiggjorde systematisk import; ligeledes fremhævede Franz Lerner

det overdrevne i forestillingerne om senmiddelalderens enorme forbrug af kød, påstande som var blevet bragt udokumenteret til torvs af forrige århundredes tyske historikere, men som siden navnlig Wilhelm Abel har systematiseret og underbygget – og bragt i organisk sammenhæng med hans undersøgelser af senmiddelalderens kriser og 1500-tallets real-lønforringelser. Fremfor alt finder vi disse synspunkter i hans to nu klassiske værker *Agrarkrisen und Agrarkonjunktur* og – for Tysklands vedkommende mere udførligt – i *Geschichte der deutschen Landwirtschaft vom frühen Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*.

Fra tysk side påpegede bl. a. Franz Irsigler, at borgernes kødopkøb i Köln ligesom kornopkøbene kunde tyde på en tydeligt sæsonpræget og delvis komplementær rytme, som ganske vist også underkastes krisevirkninger, og som atter som kornopkøbene har gennemløbet forvandlinger af økonomiske eller sociale grunde. Fra dansk side må det nok fremhæves, at lübske, hamburgske og lüneburgske *Knochenhauers* optræden i hertugdømmerne og kongeriget i 15. århundrede (indtil danske købmænd overtog øksneeksporten) bliver meningsløs under Franz Lerner's forudsætninger, som nok er for kategoriske. Vi savner med andre ord systematiske studier over konsumtionens omfang og sammensætning i storbyer som hansestæderne (og iøvrigt også Köln, hvor danske stude dukker op 1492). Dr. Heinz Wieses studier (som tilhører Abels skole) udtømmer ingenlunde emnet (jf. *SEHR* XVIII, 1970, s. 69 ff.), medens Wolfgang Berges studier over *Das St. Georgs-Hospital zu Hamburg* (Hamb. 1972, især s. 79 ff. og 137 ff.) præsenterer et interessant materiale, som blot næppe dementerer Abels resultater.

Der er således i den aktuelle situation på mange måder lagt op til diskussion af Wilh. Abels teoretiske grundsynspunkter og af hans resultater. Som nævnt har Franz Irsigler – blandt andre – taget afstand fra Abels betoning af de demografiske faktoreres vægt ikke blot for kornprisdannelsen på kort sigt, men også for deres langtidstendenser. Og videre har diskussionen rejst tvivl om resultaterne af hans vigtige analyser af produktion og forbrug af vegetabiliske og animalske varer, en tvivl som uanset dens berettigelse må påkalde forstærket socialhistorisk forskning. De to nævnte af Wilh. Abels hovedværker (der er også andre) har allerede tidligere været udførligt drøftet i *Historisk tidsskrift* (12. r. III, 1968–69, s. 268 ff.; 12 r. IV, 1969–70, s. 479 ff. og 12. r. VI, 1973, s. 649 ff.); en egentlig anmeldelse udelukker sig altså af sig selv, men der kan dog – ikke mindst deres kvalitet og centrale placering taget i betragtning – være al mulig grund til at gøre tidsskriftets læsere opmærksom på udsendelsen af de nye, forøgede oplag. Men samtidig også at gøre opmærksom på, at forøgelsen helt overvejende består i inddragelse og indarbejdelse af det nye materiale, som er fremkommet siden det foregående oplag; sine teoretiske og saglige hovedsynspunkter har Wilh. Abel af gode grunde ikke ændret.

E. Ladewig Petersen

Walter Ulmann: *Medieval Foundations of Renaissance Humanism*. London, Paul Elek, 1977. 212 s. £ 6.95.

Der er efterhånden gjort mange forsøg på at forklare baggrunden for den kulturblostring, man kan iagttage i det italienske *quattrocento*, og som traditionelt betegnes som renaissancehumanismen. Berømt – og forkæret – er Hans Barons *The Crisis of the Early Italian Renaissance* fra 1955 (1966²), hvori fænomenet søges forklaret på baggrund af den politiske krise i Italien i 1400-tallets tidligste år, og hvori resultatet deraf beskrives som *civic humanism*.